

LUMEA FUNERARĂ ÎN MOESIA INFERIOR (SECOLELE I-III P. CHR.)*

LIANA OȚA

I. INTRODUCERE

Lucrarea își propune analiza mormintelor de epocă romană timpurie din Moesia Inferior, în principal doar pe baza materialului publicat. Cauzele acestei alegeri sunt multiple. Prima dintre ele ține chiar de numărul foarte mare al mormintelor romane timpurii descoperite până în prezent: din literatura de specialitate am strâns date asupra a 1495 de complexe. Am considerat că materialul publicat oferă un eșantion reprezentativ, pe baza căruia se poate întreprinde o analiză amănunțită, ale cărei concluzii să aibă valabilitate generală. Acolo unde a fost posibil, am căutat să completez datele publicate cu unele inedite (Histria, 2 Mai, Callatis, Enisala).

O a doua cauză derivă de fapt din cea anterior amintită. În general, materialul săpat a fost mai mult sau mai puțin bine publicat, deci problema nu era aceea de punere în circulație a unor noi complexe, care cred că nici nu aveau cum să schimbe imaginea de ansamblu, ci consta tocmai în încercarea de sintetizare a rezultatelor oferite de mormintele deja publicate. În mod paradoxal, după o serie de studii de sinteză apărute în intervalul 1961-1977, nu a mai fost întreprinsă nici o încercare de sistematizare a materialelor mereu nou descoperite. Atât în lucrările de specialitate, cât și în cele de popularizare, datorită tocmai mării cantități de material acumulate, ce necesita o analiză separată, rândurile scrise despre necropole erau parcimonioase. Mi s-a părut că ar fi binevenită o nouă încercare de sinteză, care să fie totodată și un bilanț a ceea ce s-a scris până în prezent, dar și o ocazie de evaluare a perspectivelor cercetării lumii funerare din Moesia Inferior în epoca Principatului.

În cele din urmă, trebuie să amintesc și o cauză cât se poate de practică a cantonării analizei mormintelor romane timpurii din Moesia Inferior în materialul

* Lucrarea a fost susținută public la Facultatea de Istorie a Universității București, pe 23 februarie 2004, sub conducerea științifică a prof. dr. Zoe Petre. Din comisia de doctorat au mai făcut parte: prof. dr. Gheorghe Vlad Nistor, președintele comisiei, precum și prof. dr. Alexandru Barnea (Facultatea de Istorie a Universității București), dr. Alexandru Suceveanu (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan"), dr. Lucia Marinescu (Muzeul Național de Istorie a României). Teza conține 340 pagini de text, 17 hărți, 53 figuri, 3 anexe - 2 cu grafice, 1 cu mormintele cu datare incertă.

publicat, și anume ritmul susținut al cercetărilor arheologice, sistematice sau de salvare, ceea ce face ca noile descoperiri să apară la intervale foarte scurte de timp. Așteptarea publicării și analiza *tuturor* mormintelor descoperite nu s-ar fi terminat, prin urmare, niciodată.

Lucrarea încearcă realizarea unei monografii funerare arheologice a unei provincii din Imperiul roman. De ce doar arheologice, este lesne de înțeles, căci volumul inscripțiilor și monumentelor funerare este, la rândul său, enorm. Adunarea într-o singură lucrare a tuturor descoperirilor arheologice, epigrafice și de artă reprezintă în acest stadiu al cercetărilor nu numai un demers ce depășește clar limitele unui singur om, dar este o întreprindere riscantă și din punct de vedere științific. Noile direcții de cercetare tind spre o specializare din ce în ce mai pronunțată și fiecare dintre cele trei domenii enunțate, arheologia, epigrafia și arta funerară, au propriile metode de analiză. Riscam astfel să transfer, fie și involuntar, concluziile dintr-un domeniu într-altul, în timp ce ideal ar fi, și chiar se încearcă pentru alte epoci istorice, să se efectueze demersuri *paralele, independente, specializate*, ale căror concluzii să poată fi comparate abia la final.

Chiar și numai arheologic, chiar și cu cele câteva precedente din anii 1961-1977, o încercare de sintetizare și de analiză a mormintelor de epocă romană timpurie de pe întreg teritoriul Moesiei Inferior nu a mai fost niciodată întreprinsă, din câte știu.

II. RITUL ȘI RITUALUL FUNERAR ÎN MOESIA INFERIOR. TIPOLOGIA MORMINTELOR

Tipurile de morminte definite de mine sunt:

I. Locul incinerăției și cel al înmormântării sunt identice (incinerare tip *bustum* - 58 morminte) = Alexandrescu JAa IV-VI (ruguri-morminte de suprafață, cu groapă de ardere în cruce; în groapă de ardere oval-alungită; în groapă de ardere în trepte) și JAb VII (complexe de incinerăție cu ruguri în groapă de ardere circulară adâncă) = Barbu tipurile I-IV (incinerăție în groapă ovală și ușor albiată; incinerăție în groapă dreptunghiulară mult adâncită; mormânt în trepte) = Getov tip IV (morminte de incinerăție în groapă)

Este mult mai corect să se folosească termenii de înmormântare-*bustum* (traducere pentru *Bustumbestattung*) și înmormântare-*ustrina* (traducere pentru *Ustrinabestattung*). Termenul de "în mormântare", atrage T. Bechert (Bechert 1980, 255) atenția, are un înțeles mai cuprinzător decât acela de mormânt, în cazul ritului incinerăției, căci acoperă o multitudine de procese începând cu arderea cadavrului (pe loc sau la rug), urmată de înmormântarea cadavrului ars, a ofrandelor și a altor rămășițe ale arderii. Între arderea defunctului și închiderea mormântului s-au scurs cu siguranță mai multe ore, dacă nu chiar o întreagă zi.

II. Locul incinerăției și cel al înmormântării nu sunt identice (incinerare la *ustrina*)

1. Resturile incinerăției depuse în groapă (32 morminte) = Alexandrescu JB1 (complexe de incinerăție cu arderea în afara tumulului, morminte pe sol) = Getov tip I (tumuli care cuprind și rugul și mormântul)

2. Resturile incinerăției depuse în cutie (22 morminte) = Getov tip V varianta B (urne de piatră), tip VII (morminte de incinerăție sau înhumație din plăci de piatră), tipul IX varianta A (incinerăție sau înhumație în cutie cu acoperiș plan)

a. cutie construită din plăci sau lespezi de piatră

b. cutie construită din cărămizi sau țigle

3. Resturile incinerăției depuse într-o urnă (135 morminte) = Alexandrescu JB3 (morminte în urnă) = Getov tip V varianta B (urne ceramice)

III. Morminte de înhumație

1. Morminte de înhumație cu defunctul depus în groapă (237 morminte) = Alexandrescu i (morminte de înhumație) = Barbu tip V-VI (mormânt simplu fără sicriu și mormânt simplu în sicriu de lemn) = Getov tip II (morminte de înhumație secundară în tumuli, fără groapă) și tip III (morminte de înhumație în groapă și cutie)

Explicația răspândirii și generalizării înhumației în Moesia Inferior este probabil de presupus atât ca influență a elementelor orientale de populație, bine atestate epigrafic, dar și ca urmare a aflului de populație romanizată.

2. Morminte de înhumație cu defunctul depus în cutie (95 morminte) = Barbu tip VII, IX, X, XI, XII, XIV (mormânt în țigle; mormânt construit din cărămidă; morminte din lespezi de calcar cu o singură încăpere; mormânt din lespezi de calcar cu două încăperi; mormânt cioplit dintr-un bloc de calcar; mormânt de cărămidă cu capac de sarcofag) = Getov tip III (morminte de înhumație în groapă și cutie), tip VII (morminte de incinerăție sau înhumație în plăci de piatră), tip VIII varianta A (inhumație în cutie dintr-un bloc de piatră, cu capac plan), tip IX varianta A (morminte de incinerăție sau înhumație în cutie cu acoperiș plan)

a. cutii din lespezi de piatră

b. cutii din bolovani de piatră

c. cutii dintr-un singur bloc de piatră

d. cutii din cărămizi sau țigle

e. cutii din fragmente de cărămizi și țigle

f. cutii din cărămidă combinată cu piatră

g. cutii din material neprecizat

3. Morminte de înhumație cu defunctul depus în sarcofag (95 morminte) = Barbu tip XIII (sarcofage) = Getov tip VIII varianta B (sarcofage)

O precizare metodologică, poate nu inutilă, mai ales prin prisma confuziei din literatura bulgară: prin termenul de "sarcofag" am înțeles doar monumentul cu arca realizată dintr-un singur bloc și capacul în pantă dublă, cu acrotere. Toate celelalte tipuri care nu se încadrează descrierii menționate le-am socotit morminte de înhumație în cutie. Diferența între cutie și sarcofag constă în special în forma și decorul specific capacelor de sarcofag (în două ape, cu

acrotere), în timp ce prin cutii am înțeles construcții rectangulare, cu capacul plan sau cel mult în două ape, dar nedecorat.

4. Morminte de înhumație în ansamblu constructiv alcătuit din cameră funerară și coridor, săpate în pământ, fără a fi zidite (91 morminte) = Barbu tip VIII (mormânt în firidă)

5. Morminte de înhumație cu defunctul depus în cavou (3 morminte) = Barbu tip XV, XVI (cavou cu o singură încăpere, cavou cu o singură încăpere și vestibul)

IV. Morminte cărora nu li se cunoaște decât ritul funerar

1. Morminte de incinerație (62)

2. Morminte de înhumație (42)

V. Morminte pentru care nu se precizează ritul funerar (cel puțin 484 de morminte sunt în această situație, datorită lacunelor publicării sau distrugerilor antice sau moderne)

a. nici un fel de detaliu asupra ritului, fiind publicat doar inventarul (407 morminte)

b. indicii de ritual, nu însă și de rit, există pentru 77 de morminte

VI. Morminte-cenotaf (17)

VII. Nu sunt în realitate morminte

VIII. Nu este sigur caracterul funerar al complexelor

III. INVENTARUL MORMINTELOR

Nu mi-am propus o tipologie detaliată a obiectelor de inventar descoperite în mormintele de epocă romană timpurie din Moesia Inferior. Justificarea este dată de structura și tema specifice lucrării, care analizează cu precădere ritualul funerar practicat pe teritoriul provinciei Moesia Inferior în primele trei secole p. Chr. Din această perspectivă, o împărțire foarte amănunțită a pieselor de inventar după criterii de formă nu își are rostul, căci mobilierul funerar se circumscrie unor funcții bine definite, comprehensibile în cadrul larg al analizei de ritual, și care pot fi identice sau diferite de funcțiile îndeplinite de aceleași piese în viața cotidiană. De exemplu, cănițele (indiferent de împărțirea lor tipologică - cu o toartă sau cu două toarte, fiecare cu numeroase variante) și urcioarele (la fel, clasificate în urcioare cu o toartă sau cu două toarte, cu variante) pot îndeplini exact aceeași funcție în ritualul funerar, și anume recipiente ce conțin ofrande alimentare.

Scopul a fost mai degrabă o trecere în revistă a categoriilor mari de obiecte de inventar ce se pot întâlni în mormintele datate în secolele I - III p. Chr. în Moesia Inferior:

1. opaițe (care reprezintă cel mai des întâlnit inventar funerar)
2. vase ceramice
3. vase de metal
4. vase de sticlă

5. ofrande (inclusiunea acestei mari categorii de inventar după recipientele din ceramică, sticlă sau metal se justifică prin faptul că cea mai mare parte a sa a fost descoperită în interiorul amintitelor vase, alcătuind conținutul lor. Aici am inclus: materii organice sau anorganice, fructe, conuri și ouă)
6. monede
7. obiecte de podoabă
8. piese de port
9. piese de toaletă
10. obiecte de inventar cu rol de instruire (educațional)
11. obiecte de uz casnic
12. instrumente medicale
13. piese de armament și de echipament militar
14. care
15. obiecte legate de joc sau de petrecerea timpului liber
16. statuete
17. scaune
18. obiecte cu valențe sacre
19. plăcuțe și tipare
20. amenajarea mormântului și toaleta mortuară
21. cuie
22. morminte fără inventar (329 la număr)

Trebuie însă spus că în cazul inventarelor mormintelor romane timpurii din Moesia Inferior este greu de făcut o departajare absolută în ce privește încadrarea propriu-zisă tipologică. Cuțitele, de pildă, se întâlnesc atât în mormintele masculine, cât și în cele feminine, în calitate de obiecte din trusa cosmetică, deci mai degrabă de încadrat printre obiectele de toaletă decât printre cele de uz casnic. Aceeași distincție poate fi făcută și pentru chei, care pot fi chei propriu-zise sau chei ale casetelor de toaletă din lemn.

Indiferent de categoria căreia îi aparține din punct de vedere tipologic, orice piesă descoperită într-un mormânt nu poate fi considerată ca îndeplinind un rol aprioric și imuabil prescris de regulile ritualului funerar. O discuție, indiferent că are în vedere un singur mormânt sau o necropolă, trebuie să ia în considerare, cel puțin pentru epoca romană timpurie, *toate* caracteristicile de rit sau ritual ale complexelor funerare, pornind de la amenajarea exterioară a mormântului, tipul de înmormântare practicat și sfârșind cu analiza obiectelor de inventar din punct de vedere numeric, al materialului din care au fost realizate, al poziției de depunere, tipologic și cronologic. Din această perspectivă, mi se pare că se impune renunțarea la încercările de clasificare făcute pentru inventarele de epocă romană timpurie după modelul și experiența preistoriei. Poate fi citată tipologia de inventar propusă de M. Babeș (Babeș 1971, 25), care distinge la Enisala trei mari categorii de inventar, ținând cont de funcția fiecărui obiect în amenajarea mormântului: 1. obiecte care sivesc practic la amenajarea mormântului (ca de pildă urnele), a rugului, sau la

diferite operații rituale; 2. ofrande (ceramică, mâncare); 3. obiecte de port. Impedimentul care face o astfel de tipologie inoperabilă în cazul mormintelor de epocă romană timpurie este faptul că nu ține cont de cele două momente diferite ca plasare în timp din cadrul ritualului funerar: înmormântarea defunctului și a obiectelor pe care le purta, și depunerea mobilierului funerar, tot proprietate personală. Unul și același obiect poate marca momente diferite ale ritualului funerar (de pildă inele au fost descoperite la mână, deci purtate de defunct, dar și lângă gleznă, deci depuse). Este mult mai utilă, însă doar ca punct de pornire, clasificarea, la prima vedere incompletă, propusă de T. Bechert (Bechert 1980, 257), între bunuri primare (care au fost arse sau îngropate odată cu cel decedat) și bunuri secundare (depușe ulterior în mormânt, dar înainte de închiderea acestuia).

IV. PRACTICI FUNERARE ULTERIOARE ÎNMORMÂNTĂRII

Riturile legate de pomenirea periodică a morților sunt bine atestate de izvoarele literare. Arheologic însă, fenomenului amintit i s-a acordat prea puțină atenție, probabil și datorită faptului că este mult mai greu de observat decât celelalte aspecte ale ritualului funerar, deoarece se desfășoară în exteriorul gropii sepulcrale. Am preferat denumirea de practici funerare celei de rituri funerare datorită ariei mai mari de cuprindere pe care o are termenul “practici”. Acesta nu implică în mod neapărat fenomene organizate, la nivel de familie sau colectivitate, ce au loc la anumite date bine cunoscute în calendarul religios roman. Am inclus, poate și datorită faptului că cercetarea asupra fenomenului a fost practic inexistentă până acum, toate manifestările ce au legătură cu mormântul, ulterior depunerii cadavrului și inventarului funerar în groapa complexului. Semnificația exactă a termenului “ulterior” nu se poate preciza, iar cauza este aceeași care m-a determinat să prefer o sintagmă neutră și cu arie mai largă de semnificații. Cercetarea arheologică surprinde relativ puține momente din desfășurarea ritualului funerar și orice presupunere asupra intervalului de timp dintre închiderea complexului funerar și diferitele practici funerare ulterioare înmormântării cred că este hazardată. Dau un singur exemplu, referitor la situațiile care pot fi interpretate drept resturi ale ospetelor funerare. Certitudinea dacă aceste ospete au avut loc curând după înmormântare (*silicernium*), sau la un interval de nouă zile (*cena novemdialis*), și deci constituie încă parte integrantă a *funus* (DA, s.v. *funus*, 1386), ori s-au desfășurat după cele nouă zile, și deci intră în categoria propriu-zisă a practicilor funerare ulterioare înmormântării, nu poate fi, în acest stadiu al cercetării, dobândită.

V. TIPOLOGIA NECROPOLELOR

I. Necropole care aparțineau unor fortificații romane și/sau așezărilor civile din jurul acestora (Dinogetia, Salsovia, Beroe, Sexaginta Prista, Capidava, Abrittus, Dimum, Carsium, Barboși)

II. Necropole ale municipiilor (Noviodunum, Durostorum, Troesmis, Axiopolis, Novae, Tropaeum Traiani, Montana), și ale singurei *colonia* din Moesia Inferior (Oescus)

III. Morminte cu caracteristici autohtone

III. 1. Necropole sau morminte plane (Enisala, Drașan, Tărgoviște, Aliman, Hamcearca, Visterna)

Am folosit termenul de morminte cu caracteristici autohtone nu în dorința de a marca o dihotomie între roman și autohton, așa cum reiese uneori din literatură. Mai presus de apartenența etnică, ce nu poate fi rezolvată satisfăcător în acest stadiu al cercetărilor, cred că ar trebui să se renunțe la separația amintită, și să se vorbească de o *populație provincială cu diferite grade de romanizare* trădate de caracteristicile mormintelor. Unele dintre necropolele rurale cu caracter mai pregnant roman nu este exclus să fi aparținut populației geto-dacice, dar, cel puțin în acest stadiu al cercetărilor, este vizibilă concentrarea în câteva puncte de pe teritoriul Moesiei Inferior a unei populații mai conservatoare sub raportul tipurilor de morminte (incinerare în urnă sau în groapă) și al inventarului. Inclusiv aceste grupe de populație trăiau sub stăpânire romană, care și-a pus amprenta în mod vizibil, prin asocierea obiectelor de inventar tradiționale, ca de exemplu ceramica lucrată cu mâna, cu cele produse în atelierele Imperiului.

III.2. Necropole tumulare cu caracteristici autohtone (Sredina)

III.3. Însmormântări izolate sau în grupuri mici tumulare (Pecineaga, Independența, Bărăganu, General Toșevo, Tutrakanci, 2 Mai, Dimităr Ganevo, Kardam, Velikovo, Dălgopol)

IV. Morminte ale comunităților rurale cu caracter predominant roman (Arrubium, Crucea, Dulgheru, Gura Canliei, Horia, Mârleanu, Niculișel, Mamaia, Pietreni, Neptun, Schitu, Sibioara, Urluchioi, Vadu, Apiaria, Asparuhovo, Butovo, între satele Samovodene și Hotnica, Strahilovo, Hadžidimitrovo, Džuljunica, Krușeto, Stražica, lângă Balčik, Galata, Kokodiva, lângă Odessos, Štipsko, Goričane, Gorni Dăbnik, Kăpinovo, Kozlovec, Lizec, Mezdra, Madara, Suhindol, Lazar Stanevo, Dobri dial, Slomer, Lăžene, Momin sbor, Mogilec, Obročiste, Pavlikeni, între satele Părvomajci și Polikraiște, Pčelnik, Plenimir, Carevec, Vardim, Pleven, Almus, Ljublen)

V. Necropole ale orașelor grecești (Tomis, Callatis, Histria, Odessos, Marcianopolis, Nicopolis ad Istrum)

VI. Grupă separată (Baia)

Lucrarea nu a avut un capitol de concluzii. Această alegere a fost dictată de considerentele pe care le-am expus deja, în introducere: lipsa sintezelor recente asupra mormintelor romane timpurii din Moesia Inferior, numărul mare de complexe descoperite, faptul că lucrarea mea rămâne, deocamdată, singura sinteză care are în vedere mormintele datate în secolele I-III p. Chr. de pe întreg teritoriul provinciei amintite. După ce am parcurs publicațiile, și după ce am redactat capitolele referitoare la rit și ritual funerar, inventar și tipologia mormintelor, mi-

am dat seama că ar mai fi încă foarte multe perspective din care se poate încerca o analiză. Adăugarea unui capitol de concluzii, care sugerează un demers deja încheiat, mi s-a părut că ar umbri tocmai ceea ce am intenționat să fie această lucrare: un *început*.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- M. Alexandrescu-Vianu, *Les sarcophages romains de Dobroudja*, RĚSEE 8, 1970, 2, p. 269-318.
 P. Alexandrescu, *Necropola tumulară în Histria*, II, București, 1966, p. 133-294.
 A. Angelov, *Grabfunde aus der Südnekropole von Marcianopolis* (în bulg.), *Izvestija Varna* 19 (34), 1983, p. 84-88.
 A. Angelov, *Grabfunde in der Westlichen Nekropole von Marcianopolis*, *Izvestija Varna* 21 (36), 1985, p. 55-62.
 M. Babeș, *Necropola daco-romană de la Enisala*, SCIV 22, 1971, 1, p. 19-43.
 V. Barbu, *Din necropolele Tomisului. I. Tipuri de morminte din epoca romană*, SCIV 22, 1971, 1, p. 47-68.
 V. H. Baumann, *Ferma romană din Dobrogea*, Tulcea, 1983.
 E. Bărlădeanu-Zavatin, *În legătură cu o necropolă de epocă romană timpurie la Callatis*, *Pontica* 10, 1977, p. 127-151.
 T. Bechert, *Zur Terminologie provinzialrömischer Brandgräber*, *ArchKorr* 10, 1980, 3, p. 253-258.
 M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, 1968.
 C. Chera, V. Lungu, *Noi descoperiri din necropolele tomitane*, *Pontica* 17, 1984, p. 109-130.
 Ch. Daremberg, E. Saglio, *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines*, Paris, 1896, s.v. *funus*.
 L. Getov, *Coutumes et constructions funéraires chez les Thraces pendant l' époque romaine* (în bulg.), *Arheologija Sofia* 12, 1970, 1, p. 1-12.
 C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, 1967.
 M. Irimia, *Considerații privind unele morminte tumulare din epoca romană descoperite în Dobrogea*, *Pontica* 20, 1987, p. 107-134.
 T. Kovačeva, *Tombes nouvellement découvertes à Oescus* (în bulg.), *Arheologija Sofia* 10, 1964, 4, p. 67-71.
 L. Oța, *Necropole din Moesia Inferior în secolele I-III p. Chr.*, *Apulum*, 37, 2000, 1, p. 279-282.
 D. Ovcarov, *Tumulus funéraire et sanctuaire thraces du III-e s. de n. ère près du village Ljublen, dép. de Tărgoviște* (în bulg.), *Arheologija Sofia* 21, 1979, 3, p. 33-46.
 A. Petre, *La romanité en Scythie Mineure*, AISÉE, Bulletin, 17-18, 1987.
 L. Ruseva-Slokoska, *Roman Jewellery. A Collection of the National Archaeological Museum - Sofia*, Londra, 1991.
 S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei*, Iași, 1981.
 G. Simion, *Descoperiri noi în necropola de la Noviodunum*, *Peuce* 9, 1984, p. 75-88.
 G. Tončeva, *Tombes nouvellement découvertes aux environs d'Odessos* (în bulg.), *Izvestija Varna* 15, 1964, p. 51-60.
 J. M. C. Toynbee, *Death and Burial in the Roman World*, Londra, 1971.

THE FUNERARY WORLD IN MOESIA INFERIOR (1st – 3rd CENTURIES A.D.)

ABSTRACT

In the present work, I am trying to make an archaeological funerary monograph for a province of the Roman Empire. I have defined eight types of structures:

I. The place of the cremation and the place of the burial are identical (*bustum* type cremation)

II. The place of the cremation and the place of the burial are not identical (*ustrina* cremation): 1. The cremation remains deposited in a pit; 2. The cremation remains deposited in a box; 3. The cremation remains deposited in an urn

III. Inhumation tombs: 1. Inhumation tombs with the deceased deposited in a pit; 2. Inhumation tombs with the deceased deposited in a box; 3. Inhumation tombs with the deceased deposited in a sarcophagus (by "sarcophagus" I meant only the monument with the arch made of one single block and a double inclined cover with acroterion. I considered all the other types that don't fit in the mentioned description as inhumation tombs in a box. The difference between a box and a sarcophagus consist mainly in the shape and the decoration specific to sarcophagus covers - double inclined, with acroterion. I meant by boxes the rectangular buildings, with a flat or at least double inclined cover, without decoration); 4. Inhumation tombs in a constructive complex consisting of a funerary chamber and corridor dug in the ground, without being built; 5. Inhumation tombs with the deceased deposited in a vault.

IV. Tombs whose only the funerary rite is known: 1. Cremation tombs; 2. Inhumation tombs

V. Tombs whose funerary rite is not specified

VI. Cenotaph-tombs

VII. These are not really tombs

VIII. The funerary character of these discoveries is not certain

Taking into account the funerary ritual of early Roman tombs from Moesia Inferior, a detailed typology of the grave goods is not necessary. For example: clay vessels belonging to different categories (jugs or beakers) could have the same function during the funerary ritual - vessels for holding liquids; the knives can be considered as household items or, in case they were discovered in female tombs, as parts of a cosmetical kit. The same item could have been used as inventory during different moments of the funerary ritual. Rings, for instance, were discovered near the hands of the deceased (meaning they were worn by the deceased), and near the ankle (meaning they were deposited).

I have also tried to establish a typology for all the manifestations linked to the tomb, after the depositing of the corpse and the funerary inventory in the pit, manifestations called post-funeral practices (Toynbee 1971, 50). I preferred this syntagma instead of funerary rites, because the term "practices" has a larger area. This doesn't necessarily imply organized events, in a family or a community, taking place at certain well-known dates in the Roman religious calendar (*Parentalia*, *Lemuria*). There is no exact meaning of the term "post-funeral". Not many from the unfolding of the funerary ritual are visible to archaeological research, and it is my belief that any suppositions on the time interval between the closing of the funerary complex and the various post-funeral practices are still precarious.

I have defined six types of Roman cemeteries, according to the type of site to whom they belong:

I. Cemeteries of Roman forts and/or of the nearby settlements

II. Cemeteries of Roman towns

III. Tombs with autochthonous features (by the term “autochthonous” I meant a more conservative population, taking into account the funerary ritual)

1. Flat tombs or cemeteries

2. Tumular cemeteries

3. Small groups or isolated tombs, both tumular

IV. Tombs of rural communities, with prevalent Roman features

V. Cemeteries of Greek towns

VI. Secondary tombs in a prehistoric barrow.